

ŽENSKO LIDERSTVO U KONTEKSTU DRUŠTVENE KOHEZIJE PREDLOG JAVNE POLITIKE

Sažetak

Javna politika koja je pred vama ima za cilj ukazivanje na važnost ženskog liderstva i izgradnju demokratskog kohezivnog društva. U vremenu sveopštog populizma, smanjivanja ženskih prava i povećanog nasilja potrebna su nam društva u kojima se veruje donosiocima odluka i institucijama. Sva istraživanja pokazuju da su kohezivna društva – zdravija, ravnopravnija, a u njima je i podrška donosiocima odluka – veća. Takođe neka zapažanja ukazuju na to da vrednosti na kojima se bazira žensko liderstvo su neophodne za izgradnju kohezivnog društva.

Tema rodne ravnopravnosti i ženskog liderstva je u čitavom svetu postala izuzetno važna tokom poslednje decenije. Pokazalo se da zemlje i organizacije koje vode žene češće drugačije reaguju i uspešnije rešavaju probleme građanki i građana¹. Aktuelna pandemija SARS-CoV-2 (Covid 19) je pred sve liderke i lidere postavila nove izazove. Ona je pokrenula promene u svim segmentima naših života. Autoritarnost u liderstvu nije se pokazala kao vrednost koja doprinosi boljitu i ako su mnoga društva i lideri upravo tako reagovali. Sa druge strane vrednosti saradnje, empatije i uključivanje ljudi iz nauke i polazište, da su ljudi sposobni reagovati odgovorno i solidarno, su se pokazale kao ključne i koje su liderke i lideri morali da pokažu. Neka zapažanja govore o tome da su države u kojima su na čelnim pozicijama bile² žene mnogo uspešnije uspele da iskontrolišu širenje korona virusa, zadržavajući istovremeno mir i stabilnost.

Oko nas je mnogo primera dobre prakse. Verujemo da će i sami u svojoj okolini pronaći dobre primere ženskog liderstva i bili bi vam zahvalni ukoliko bi ih sa nama podelili. Mi smo istakli nekoliko dobrih primera koje smo podelili u tri oblasti: politički, društveni i lični primeri liderstva. Neki od ovih programa su veoma inspirativni i jednostavniji za organizovanje tako da vas pozivamo da ih u vašim sredinama pokrenete. Onom što je neophodno to su stalni obrazovni programi ženskog liderstva.

¹ <https://voxeu.org/article/women-leaders-are-better-fighting-pandemic>

² https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3617953

Zajednički regionalni program „Dijalog za budućnost: Unapređenje dijaloga i društvene kohezije u i između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Republike Srbije“ provode UNDP, UNICEF i UNESCO, a finansira ga Fond UN-a za izgradnju mira (UN PBF)

Stvaranje atmosfere civilizovanog međusobnog ophođenja i istinske ravnopravnosti je važan preduslov za razvoj ženskog liderstva. Potrebna su nam društva bez nasilja, mizoginije, seksizma, društva u kojima će se žene osećati sigurne da mogu bez velikih **ličnih i porodičnih rizika** da stupe i deluju u javnom prostoru i da realizuju sve svoje potencijale. Takođe potrebne su nam i javne politike koje će menjati ulogu žena u društvu. Svesni smo da nam je za takve promene potrebno vreme. Zato i predlažemo različite aktivnosti u ovoj javnoj politici. Smatramo da su oblasti obrazovanja, promene pravnog okvira, demokratizacija medija i urodnjavanje funkcionisanja političkih stranaka, sindikata i NVO ključni preduslov za promenu patrijahalnog pogleda na svet gde ženama nije mesto na rukovodećim pozicijama.

Kroz aktivnosti javnog zagovaranja i komunikacije verujemo da se mogu donositi prave odluke koje će menjati naša društva u smeru veće društvene kohezije. Uloga medija je nezamenjiva i vraćanje njihove obrazovne uloge će sigurno doprineti da se svest čitavog društva o potrebi ravnopravnosti podigne.

Završiću ovaj sažetak sa rečenicom pokojne dr. Marine Blagojević Hughson „Ono što je dobro za žene dobro je i za društvo“

Uvod

Tema ženskog liderstva je u čitavom svetu postala izuzetno važna tokom poslednje decenije. Pokazalo se da zemlje i organizacije koje vode žene često drugačije reaguju i uspešnije rešavaju probleme građanki i građana. Srbija danas predstavlja jedan od svetlih primera u Evropi sa velikim brojem žena na rukovodećem funkcijama. Problem je što veliki broj njih ne radi mnogo na polju unapređenja rodne ravnopravnosti. Ostaje da vidimo da li će i nakon izbora i povećane izborne kvote za manje zastupljeni pol to tako i ostati.

Pandemija SARS-CoV-2 (Covid 19) je pred sve liderke i lidera postavila nove izazove. Ona je pokrenula promene u svim segmentima naših života. Više ništa nije ostalo isto zdravlje, rad, obrazovanje, komunikacija, potrošnja, turizam, porodični odnosi, nasilje, slobodno vreme, sport ... Kod nekih liderki i lidera pandemija je otkrila njihove najgore osobine, a kod nekih najbolje. Autoritarnost u liderstvu nije se pokazala kao vrednost koja doprinosi boljitku i ako su mnoga društva upravo tako reagovala. Sa druge strane vrednosti saradnje, empatije, poverenje i uključivanje ljudi iz nauke su se pokazale kao ključne i koje su liderke i lideri morali da pokažu. Zapažanja nekih istraživača govore o tome da su države u kojima su na

Zajednički regionalni program „Dijalog za budućnost: Unapređenje dijaloga i društvene kohezije u i između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Republike Srbije“ provode UNDP, UNICEF i UNESCO, a finansira ga Fond UN-a za izgradnju mira (UN PBF)

čelnim pozicijama bile žene mnogo uspešnije uspele da iskontrolišu širenje korona virusa, zadržavajući istovremeno mir i stabilnost.

Vredan napomene izveštaj časopisa „Forbs“ koji je razdvojio je ženske tehnike vođstva tokom krize u četiri kategorije. Među njima su: istina, odlučnost, tehnologija i ljubav.³ Svim liderkama je bilo zajedničko jasno i istinito iznošenje činjenica i podataka čime su razvile poverenje u javnosti. Takođe njihova komunikacija nije bila ratnička već saosećajna. Angela Merkel je npr. odmah na početku mirno rekla da se radi o ozbiljnoj bolesti koja će zaraziti 70 odsto stanovništva poručivši: "Shvatite to ozbiljno".

Mnoge studije govore o tome da su žene bolje u rešavanju kriza, jer je njima na samom početku bilo mnogo teže da stignu na vodeće pozicije. A i kada jednom do pozicije stignu, moraju i dalje da se stalno da se dokazuju. U takvim situacijama one više traže savete stručnjaka i deluju s empatijom. Upravo te vrednosti pomažu da liderke uspeju i ako istraživanja pokazuju da su muškarci na vlasti samouvereniji u sopstvene sposobnosti. Takođe i istraživanja pokazuju da je u slučajevima kriza javnost spremnija da prihvati žene kao vođe u kontekstu brige o ljudima i njihovom zdravlju. Istraživanja nivoa kortizola kod muškaraca i žena u stresnim situacijama su pokazala da će žene tokom krize donositi manje rizične odluke, i češće one promišljene i zasnovane na podacima. Sve ovo objašnjava zašto su se liderke tokom ove krize pokazale kao pouzdanije.

U ovakvim kriznim situacijama je neophodno i poverenje u institucije. Zbog podignutog interesovanja za informacije često dolazi do pojave glasina kao i namerno plasiranih „fake news“. Zbog toga nam je potrebno kohezivno društvo, društvo u kome se veruje donosiocima odluka i institucijama. Sva istraživanja pokazuju da su kohezivna društva – zdravija, ravnopravnija, a u njima je i podrška donosiocima odluka – veća. Iz pomenutih vrednosti vidimo da upravo liderke češće demonstriraju vođstva neophodna za izgradnju kohezivnog društva.

Liderstvo danas

Ovde se nećemo baviti teoretskim diskusijama o liderstvu jer postoji fragmentiranost definicija liderstva usled različitih teorijskih pristupa⁴ ali je važno da se podsetimo šta je to

³ https://www.theatlantic.com/politics/archive/2020/04/jacinda-ardern-new-zealand-leadership-coronavirus/610237/?utm_term=2020-04-19T12%252525A00%252525A08&utm_campaign=the-atlantic&utm_source=facebook&utm_content=edit-promo&utm_medium=social&fbclid=IwAR3SKtb9yKLxUA63Pgyr2QrepVfkxyQbcg11zfxan70BmWWokkz-jjkBrk0

⁴ Bass, M. B. (1990). Bass & Stogdill's Handbook of Leadership: Theory, Research and Managerial Applications, 3rd Edition. New York: The Free Press.

Zajednički regionalni program „Dijalog za budućnost: Unapređenje dijaloga i društvene kohezije u i između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Republike Srbije“ provode UNDP, UNICEF i UNESCO, a finansira ga Fond UN-a za izgradnju mira (UN PBF)

osnova liderstva. Danas već imamo dovoljno primera heroja i heroina čije su liderске sposobnosti, vrednosti i veštine bile veoma važne za uspeh ili neuspeh organizacija kojima su upravljali. I danas mnogi naučnici i dalje proučavaju liderstvo, karakterne osobine liderki, lidersko ponašanje i okolnosti ili situacije u kojima su lideri radili ne bi li pružili teoretske pravce liderstva u doba pandemije.

Postoji mnogo različitih definicija liderstva kao što ima i mnogo onih koji su pokušali da definišu ovaj pojam. S obzirom na to da ovde pišemo o liderstvu u funkciji izgradnje društvene kohezije možemo se zadržati na Drukerovoj⁵ definiciji liderstva „*Jedina definicija lidera/ke je da je to neko ko ima pratioce/teljke*“.

Mnogi za politiku kažu da je to najkreativniji posao. Ona menja odnose među ljudima i odnose u sredini u kojoj živimo. Sve to radimo sa jasnim ciljem komunicirajući, ubeđujući i pokrećući ljude. Da bi ste došli u poziciju sa koje možete da vaše ideje pretočite u konkretne akcije i promene potrebna vam je podrška ljudi. Zato liderke i lideri, koristeći različite liderске stilove, omogućavaju organizaciji i ljudima da se u skladu sa vrednostima razvijaju, rastu i usavršavaju se.

Naš Kolega dr Lazar Marićević proučavajući karakteristike liderstva definisao je trofaktorsku postavku liderstva. Ona je sadržala sledeće karakteristike postavljanje direkcije (jasne vizije), usmeravanje ljudi i inspiracija i motivacija ljudi. Da rezimiramo liderke moraju imati jasnu viziju biti obazrive u komunikaciji sa ljudima i imati jasnu želju i energiju koju će prenositi na druge motivišući ih i inspirišući. Ključno je da uvek morate da osmišljavati rešenja, organizovati akcije, okupljati, motivisati i voditi ljude ka postavljenom cilju i društvenoj koheziji.

Videli smo u uvodu koje su to vrednosti neophodne za dobro liderstvo. Promene koje su nastupile pod uticajem Korona virusa su ukazale na pogubne efekte lošeg liderstva⁶ od 2016. do danas. Od 2016. do danas primetno je da su lideri aktivno radili na podelama u društvu, a ne na društvenoj koheziji. Radeći na društvenim podelama oni su učvršćivali svoje biračko telo ali sa druge strane činili su čitavo društvo slabijim. Takav stil vladanja smanjuje interakciju između članova i članica zajednice i rastura društveni dogovor. Nama je danas upravo potrebna društvena kohezija koja će omogućiti snažnu povezanost u zajednici i fokus na opšte dobro, a sve u cilju podizanja kvaliteta zajedničkog života.

⁵ https://en.wikipedia.org/wiki/Peter_Drucker

⁶ <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1065912919853377>

Pregled trenutnog stanja

Globalno gledano, kada govorimo o društvenom, političkom i ekonomskom liderstvu žena, predstoji nam i dalje dug put, iako je prošao celi vek u kome su žene širom planete osvojile pravo da rade za nadnicu i pravo glasa. Trenutno, u celom svetu, svega je 17 žena na čelu države, dok je globalno, u proseku, 18 odsto žena među ministrima, a 24 odsto je poslanica. U kompanijama su ti procenti još niži.

Danas kada obeležavamo 25. godina od Pekinške deklaracije, i dalje nedovoljan broj žena na pozicijama odlučivanja pokazuje da smo daleko od zadatog cilja istinske ravnopravnosti. U Srbiji izbor Ane Brnabić 2017. na mesto prve žene predsednice Vlade ocenjeno je kao veliki korak u borbi žena za bolju poziciju u društvenom i političkom životu. Na žalost njen liderski stil nije doprineo pozitivnoj percepцији ženskog liderstva.

Akademija ženskog liderstva je 2015. sprovela istraživanje „Rodna ravnopravnost i ženskog političko liderstvo u strankama u Srbiji“⁷ Kao i u svim patrijarhalnim društvima i u Srbiji je ideal lidera maskulinizovan. Od lidera se očekuje da se ponaša „muški“ i zato ne čudi što i žene preuzimaju te modele. Nalazi ovog istraživanja govore da su unutar stranaka muškarci češće kandidati za republičke izbore (više pozicije), a žene za niže nivoe vlasti (obično lokalni). I ovo istraživanje pokazuje da postoji visok stepen deklarativne podrške rodnoj ravnopravnosti ali nedovoljna podrška, posebno muškaraca, konkretnim merama za njenu realizaciju.

U svetu svakim danom žene osvajaju pozicije koje su im do sada bile nedostupne. Tako imamo po prvi put ženu na čelu Evropske komisije, prvu obojenu ženu kandidatkinju za potpredsednicu SAD, Prvu ženu na čelu Evropske centralne Banke... Na svim ovim pozicijama žene svakodnevno pokazuju da mogu uspešno da vode svaki sistem ili instituciju.

Naravno ne smemo zaboraviti liderke u lokalnim zajednicama koje su istinske heroine. Pandemija korona virusa je upravo ukazala na mnogobrojne žene koje su se našle na prvoj liniji. Takođe mlade žene koje se bore za klimatske promene, mnogobrojne građanske aktivistkinje i učiteljice pokazuju i dokazuju koliko žensko liderstvo ima potencijal da menja naša društva. Primer Marije Lukić i mnogih drugih žena koje se bore protiv nasilja prema ženama pokazuje da možemo da vodimo, preuzmemos odgovornost, istrpimo napade i na kraju pobedimo. Odavno mnoge koleginice govore „Nauči pravila, osvoji pravila i menjaj

⁷ <http://www.cmv.org.rs/wp-content/uploads/2015/11/Brosura-Istrazivanje.pdf>

Zajednički regionalni program „Dijalog za budućnost: Unapređenje dijaloga i društvene kohezije u i između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Republike Srbije“ provode UNDP, UNICEF i UNESCO, a finansira ga Fond UN-a za izgradnju mira (UN PBF)

pravila“. Danas vidimo da je emancipacija žena dala rezultate i da upravo žene svakodnevno menjaju pravila

Muškarci na žalost ne uviđaju dovoljno probleme koje žene imaju prilikom napredovanja do liderskih pozicija kao ni potencijalne dobiti ženskog liderstva za društvo u celini. Važno je da postoji svest da žensko liderstvo ima transformativni potencijal koji može da doprinese pozitivnoj društvenoj promeni, urodnjavanju i demokratizaciji politike i poboljšanju položaja žena u društvu.

Kako izgleda rodna ravnopravnost na institucionalnom nivou pokazalo je Istraživanje⁸ Poverenice za zaštitu ravnopravnosti iz 2017. U 150 jedinica lokalne samouprave u Srbiji na mestima predsednica opština (mandat od 2016-2020) odnosno gradonačelnica, nalazi 12 žena, što je procenat od oko osam odsto. Na poziciji predsednice Skupštine opštine/grada nalazi se 13,2 odsto žena. Podatak iz ovog istraživanja koji najviše brine je da u Savetima mesnih zajednica ima tek 12,7 odsto žena, što je oko 2.000 žena u odnosu na 19.000 muškaraca. Takođe kada su u pitanju menadžerske pozicije, podaci iz istraživanja pokazuju da muškarci čine 83,7 odsto direktora javnih preduzeća. Jedno drugo istraživanje koje radila ista institucija pokazuje da petina građana Srbije još uvek misli da su rukovodeća mesta namenjena muškarcima i da je najbolja uloga za ženu da bude domaćica.

Istraživanje UNDP u Crnoj Gori o percepciji javnosti o političarkama, pokazalo je svu tradicionalnost i patrijarhalnost u društvu. Recimo javnost je pozitivno ocenjivala političarke shodno njihovom bračnom statusu, kao i da li su se ostvarile kao majke i to poželjno muške dece. Očekivali su da su one imale dokazano uspešnu karijeru pre nego su ušle u politiku, a takođe veruju da sigurno imaju neku “protekciju” da bi uopšte bile u politici.

Prisustvo žena u medijima je neadekvatno. Postoje čitave studije o važnosti zastupljenosti žena u medijima. Mediji predstavljaju “četvrti stub vlasti”, “sedmu silu” i stub demokratskog razvoja društva. Oni imaju moć uticaja na kreiranje javnog mnjenja, da utiču na političke i društvene prioritete i skrenu pažnju javnosti, te stvaraju povoljniji ambijent za različite društvene promene. Pomenuto UNDP istraživanje pokazuje da je svega 13 odsto ukupnih sadržaja bilo namenjeno političarkama, što je dvostruko niže od svetskog proseka. Bez medija nema vidljivosti, a bez vidljivosti nema mogućnosti za prenošenje poruke i mobilizaciju pratalaca. Ovo je naročito veliki problem za mlade žene koje tek grade svoje karijere. Vidljivost je i ključni preduslov za svaki aktivistički rad na bazi kojeg liderke grade poverenje građana i osiguravaju uspeh i kontinuitet u svom političkom delovanju.

⁸ <http://ravnopravnost.gov.rs/rodna-ravnopravnost-u-jedinicama-lokalne-samouprave/>

Zajednički regionalni program „Dijalog za budućnost: Unapređenje dijaloga i društvene kohezije u i između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Republike Srbije“ provode UNDP, UNICEF i UNESCO, a finansira ga Fond UN-a za izgradnju mira (UN PBF)

Balans privatnog i poslovnog života je jedan je od ključnih uslova za produktivan rad savremenog čoveka i tu rodna dimenzija igra značajnu ulogu, jer zaposlene žene pretežno imaju višestruko opterećenje brigom o deci, porodici. U vreme pandemije Covid 19 i prelaskom na rad od kuće to se u potpunosti videlo. Danas se u razvijenom svetu već decenijama ulažu značajni napor da se izmene ove prakse i podstakne ravnopravnija podela poslova u kući između žena i muškaraca. Taj podrazumevani, nevidljivi, višesatni, neplaćeni rad u kući direktno uzrokuje veće društvene probleme kao što su niža tržišna zaposlenost žena, češća odsustva sa posla, razlike u karijernim ili političkim mogućnostima, razlike u primanjima, društvenu isključenost žena...

Ciljne javnosti

U gotovo svim zemljama regiona žene čine većinu stanovništva ali i dalje se bore za ravnopravnost i protiv nasilja i diskriminacije. Napretka u položaju žena ima ali su oni nedovoljni da bi se ostvarila puna društvena kohezija i ravnopravnost.

Ovom javnom politikom se pre svega obraćamo društveno angažovanim ženama. One su nam potrebne da bi svojim primerom pokazale da je moguće menjati i transformisati naša društva u istinske demokratije i dostići punu ravnopravnost. Potrebno je da utiču na promene pravnog okvira i na uvođenje pravila kojima će se sprečavati diskriminacija žena.

Želimo takođe da obuhvatimo sve aktivne žene u političkim strankama, aktivistkinje u sindikatima i NVO kao sve one koje se osećaju kao liderke. Ove žene su veoma važne jer mogu u svojim lokalnim zajednicama da pokreću teme važne za žene i da daju primer svojim sugrađankama. Snažne lokalne ženske mreže su veoma važan preduslov za dostizanje pune rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou.

Naravno obraćamo se i mladim liderkama, kao i studentkinjama i pokretačicama promena u svojoj okolini. Mlade žene su izuzetno važne jer smatramo da je moguće da uvide promene dok su u sistemu obrazovanja i da pitanja i probleme koji ih tiše postavljaju na agendu.

Osim žena angažovanih na javnim poslovima kao sekundarnim ciljnim javnostima obraćamo se i institucijama, obrazovnom sistemu kao i političkim strankama, sindikatima i organizacijama civilnog društva.

Primeri dobre prakse

Politički primeri

Ženska parlamentarna mreža u Srbiji

Odlukom svih narodnih poslanica 2013. godine pokrenuto je njihovo udruživanje Žensku parlamentarnu mrežu (ŽPM) u Narodnoj Skupštini Republike Srbije. Mreža se održala do danas uprkos nekoliko izbornih ciklusa. Ova mreža je napravljena zbog viših ciljeva bez obzira na stranačku pripadnost. ŽPM je bila prva multi stranačka grupa koja je podnosila zajedničke amandmane na budžet i uspela da ispregovara njihovo usvajanje sa Vladom Srbije. Takođe članice ŽPM su dale značajan doprinos u raspravi prilikom usvajanja Istanbulske konvencije koristeći zajedničke poruke.

Ženska politička mreža u Crnoj Gori

Ženska politička mreža nastala je pod okriljem programa „Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti“, koji finansira Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori, a sprovodi Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava. Ova prva mreža političarki inspirisana Ženskom parlamentarnom mrežom iz Srbije je napravila veliki pomak u stvaranju kohezije crnogorske Skupštine. Pokrenuto je važno pitanje promene Zakona o izborima i uvođenje kvote od 40% za manje zastupljeni pol.

Inicijativa 50%

Naša stranka je politička stranka u Bosni i Hercegovini. Od lokalnih izbora 2016 godine oni sprovode projekat „Inicijativa 50%“. Ova inicijativa ima za cilj da dostizanja pariteta u stranci kao i pomoći i umrežavanju kandidatkinja. Ona okuplja kandidatkinje za različite nivoe vlasti, ali i druge političke aktivistkinje Naše stranke, te ih kroz treninge, radionice i druge aktivnosti osposobljava za što efektivnije bavljenje politikom.

Sledi nas (Follow us)

Sledi nas je inicijativa političarki i aktivistkinja civilnoga društva Srbije i Kosova iz 2012 godine. One su pod okriljem OSCE pokrenule zajedničke razgovore o bitnim pitanjima rodne ravnopravnosti u svrhu ubrzavanja normalizacije odnosa Srbije i Kosova. Zajedno su radile

Zajednički regionalni program „Dijalog za budućnost: Unapređenje dijaloga i društvene kohezije u i između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Republike Srbije“ provode UNDP, UNICEF i UNESCO, a finansira ga Fond UN-a za izgradnju mira (UN PBF)

rade na osposobljavanju mlađih političarki. Iz tog procesa je nastala Akademija dijaloga mesto susreta mlađih žena iz Srbije i sa Kosova.

Društveni primeri

Ženska platforma

Ženska platforma za razvoj Srbije nastala je kao rezultat treće konferencije održane na Paliću krajem 2014. godine, koja je okupila veliki broj društveno angažovanih žena iz različitih institucija, parlamentara, akademske zajednice, civilnog društva, privatnog sektora, političkih partija, sindikata i medija. Ona predstavlja nastavak Palićkog procesa koji je započet 2000. godine kada je održana prva Palićka konferencija i jedinstven je primer saradnje žena u Evropi. U okviru Ženske platforme definisani su razvojni ciljevi u različitim oblastima društvenog života, kako bi se pravac razvoja usmerio ka poboljšanju kvaliteta svakodnevnog života žena i muškaraca u Srbiji u periodu 2014-2020. Potpisivanje Ženske platforme je bilo važan korak aktivnog zalaganja za prava žena u Srbiji.

Mentorski program „Podeli svoje znanje“

Čuveni program „Podeli svoje znanje“ je jedinstven program koji otvara mogućnost za lični i profesionalni razvoj žena. Zasnovan je na konceptu mentorstva, a usmeren je upravo na izgradnju međusobne podrške žena, kroz deljenje znanja, iskustava, jačanje solidarnosti, promociju dobrih uzora, umrežavanje i osnaživanje žena. Cilj programa “Podeli svoje znanje” je profesionalno i lično osnaživanje žena u Srbiji, kroz razmenu iskustava i znanja. Ovo je odličan primer kako se može pomoći mlađim ženama i kako se gradi mreža podrške.

Rok kamp za devojčice

Rok kamp za devojčice je neprofitni program koji okuplja devojčice koje žele da nauče osnove sviranja gitare, bas gitare, bubnjeva ili klavijatura. Namjenjen je devojčicama uzrasta od 11 do 14 godina i svake godine se održava u drugom gradu u Srbiji. Ovo je dobar primer aktivnosti sa devojčicama za sve oblasti u kojima je rodna nejednakost izražena.

Inspiring girls

Inspiring girls je međunarodna kampanja pokrenuta od strane Mirijam Gonzales. Ona je 2013. pokrenula nacionalnu kampanju u Velikoj Britaniji pod nazivom Inspiring Women u cilju povezivanja devojčica sa uspešnim lokalnim ženama. U kampanji je učestvovalo više od 25.000 žena. Dokazano je da nedostatak samopouzdanja, sa kojim se susreće veliki broj žena,

Zajednički regionalni program „Dijalog za budućnost: Unapređenje dijaloga i društvene kohezije u i između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Republike Srbije“ provode UNDP, UNICEF i UNESCO, a finansira ga Fond UN-a za izgradnju mira (UN PBF)

utiče na devojčice znatno više od dečaka. Zato je ključni cilj kampanje Inspiring Girls pružanje podrške, podizanje hrabrosti i samopouzdanja devojčicama, kako bi bez straha razvijale svoje potencijale i napredovale u željenim oblastima. Kao i Rok kamp za devojčice ovo je dobar primer rada sa devojčicama u osnovnim školama.

Mreža novinarke protiv nasilja prema ženama

Novinarke protiv nasilja je grupa od preko 30 novinarki koje se organizovano, javno i glasno bore protiv nasilja prema ženama. One se zalažu da se prilikom izveštavanja o nasilju prema ženama govoriti kao o društvenom problemu, da ukazujemo na njegove uzroke, jasno osuđujemo svaki oblik nasilja i pozivamo na odgovornost počinioce i institucije nadležne za zaštitu od nasilja. Odgovornim izveštavanjem žele da pruže podršku ženama koje su preživele nasilje da iz nasilja izađu, a društvo podstiču na apsolutnu neprihvatljivost nasilnog ponašanja. Smatraju da se neadekvatnim ili stereotipnim izveštavanjem u medijima nasilje se normalizuje u javnom mnjenju.

Lični primer

Marija Lukić

Marija Lukić je žena koja je podigla glas i suprotstavila se seksualnom uznemiravanju od strane predsednika opštine Brus Milutina Jeličića Jutke. Pokazala je da se i u malim sredinama može preuzeti odgovornost i vođstvo. Njen primer je jedinstven i verujemo da će biti inspiracija i drugim ženama da progovore o seksualnom uznemiravanju koje trpe. Dobitnica je nekoliko nagrada. Predstavlja primer hrabrosti i želje da se nasilje prema ženama zaustavi.

Danijela Štajnfeld

Danijela Štajnfeld je glumica i rediteljka koja je kroz dokumentarni film „Hold me right“ uzburkala javnost jer je priznala da je bila silovana od moćnika iz filmske industrije. Kao i slični primjeri iz kampanje #MeToo ona je filmom ispričala priču o velikom broju dokazano silovanih žena i muškaraca.

Predlozi za rešenje problema

Podsećamo da smo kao jedan od problema definisali manjak obrazovnih programa iz oblasti rodne ravnopravnosti i ženskog liderstva. Takođe neophodne su nam i obrazovne kampanje za podizanje svesti o važnosti rodne ravnopravnosti. Jedan od velikih problema je prisustvo malog broja žena u medijima i nedostatak programske sadržaje o ženskom liderstvu. Zakonodavni okvir mora stalno da se unapređuje. Žene u političkim strankama zaslužuju posebnu pažnju jer bez njih prethodno navedeni problemi neće biti na političkoj agendi.

Obrazovanje

Obrazovanje je ključno za podršku ženama i izgradnju dobrog društva po meri svih. Kada kažemo obrazovanje mislimo i na formalno ali i na neformalno obrazovanje. Jedino simbioza svih napora na podizanju svesti i osnaživanju žena može doneti napredak, njihovo veće samopouzdanje, a samim tim i spremnost na liderstvo. Ženska solidarnost je takođe nemoguća bez izgradnje mreža podrške, aktivnog rada na njoj kroz različite obrazovne programe. Na kraju primeri dobre prakse, uspešni modeli i mentorstvo su neophodni da bismo došli do novih modela liderstva.

Moderne liderke moraju znati i razumeti pravce razvoja IT tehnologije. Uvođenje 5G tehnologije, učenje na daljinu, zaštita podataka, slobode na Internetu, veštačka inteligencija, start up, digitalna ekonomija, lažne vesti, digitalno nasilje, društvena kohezija, ... su važna politička pitanja. Zato su nam neophodni programi obrazovanja i digitalnog opismenjavanja za javni i politički rad..

Predlozi za obrazovne programe:

- Programi za osnaživanje žena i razumevanje pitanja i politika rodne ravnopravnosti na svim nivoima (osnaživanje zaposlenih u obrazovanju, medijima, državnoj upravi, univerzitetima...)
- Mentorski programi u srednjim školama, na univerzitetima, u društvu (lokalni, regionalni i nacionalni mentorski programi. Uključivanje Univerziteta i promocija mentorstva kao važnog segmenta obrazovnog ciklusa)
- Uključivanje lokalnih liderki u razgovore sa mladim devojkama u lokalnoj zajednici (Promocija primera dobre praksa na svim nivoima, izgradnja mreža podrške)

Zajednički regionalni program „Dijalog za budućnost: Unapređenje dijaloga i društvene kohezije u i između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Republike Srbije“ provode UNDP, UNICEF i UNESCO, a finansira ga Fond UN-a za izgradnju mira (UN PBF)

- Rad sa devojčicama po modelu Inspiring girls i rok kamp za devojčice u svim sferama u kojima je rodna neravnopravnost izražena (Promena obrazovnih curiculum, rad kroz neformalne programe, osnaživanje nastavnika građanskog vaspitanja)
- Digitalno opismenjavanje žena i podsticanje na korišćenje tehnologije u njihovom radu (različite forme obrazovnih programa formalnih i neformalnih, kampanje promocije IT zanimanja i programiranja i ženskog uključivanja)

Mediji

Prisustvo liderki u medijima je zanemarljivo. Diskriminacija i seksizam u medijima su veoma izraženi i zbog toga neophodno da radimo i na zakonskom, profesionalnom unapređenju medijske sfere i razvijanju svesti o tome da žene nisu roba. Programi rada sa novinarkama kroz model koji je napravljen za „Novinarke protiv nasilja“ kao i rad na unapređenju medijske sfere i smanjivanju tenzija u društvu su prioriteti koji mogu dati rezultate u dužem vremenskom periodu.

Predlozi:

- Baza ekspertkinja iz različitih oblasti (Obnoviti inicijativu Ženska vlada Srbije, informisati urednike o bazama ekspertkinja, promovisati ekspertkinje)
- Rad sa novinarkama na prepoznavanju važnosti vidljivosti žena u medijima (izgradnja mreža, osnaživanje iz oblasti rodne ravnopravnosti, kreiranje programskih sadržaja o rodnoj ravnopravnosti i ženskom liderstvu)
- Pritisak na medije da koriste znanje, iskustvo i potencijale žena (Stalno insistiranje na većem učeštu žena, medija monitoring, advocacy kampanje, preporuke)
- Proizvodnja više programskih sadržaja o primerima dobre prakse ženskog liderstva, umrežavanja, mentorstva ... (Izgradnja partnerstva medija i ženskih organizacija kao i liderki. Promocija primera dobre prakse)
- Promena načina izveštavanja o ženama žrtvama nasilja (zagovaranje primena smernica Novinarki protiv nasilja)
- Borba protiv seksizma u medijima (pritisak na institucije, informativne kampanje podizanja svesti, reakcije javnosti...)

Beogradski fond za političku izuzetnost
Belgrade Fund for Political Excellence

Pravni okvir

Zakonski i pravni okvir je se sporo menja u svim zemljama regiona. Primer Ženske političke mreže u Crnoj Gori pokazuje da svi načelno podržavaju rodnu ravnopravnost ali da kada treba nešto promeniti uvek ima prečih stvari. Takođe usvajanje Istanbulske konvencije je pokazalo koliko su promene u sferi nasilja prema ženama teške. Zakonski okvir je bitan jer njime otvaramo prostor za veće uključivanje žena. Kada su uključimo žene, sledeći korak je stvaranje atmosfere saradnje i solidarnosti u kojoj će se one osećati sigurno da iskažu sve svoje potencijale.

Predlozi:

- Novi Zakoni o rodnoj ravnopravnosti (Zagovaračke kampanje koje će obezbediti moderne Zakone o rodnoj ravnopravnosti)
- Upoznavanje i saradnja sa CEDAW i GREVIO mehanizmima praćenja unapređenja položaja žena (informativne kampanje, izveštaji iz senke, promocija preporuka, pritisak i advocacy kampanje usmerene ka institucijama)
- Uvođenje servisa koje predviđa Instabulska konvenacija (Stalni pritisak na institucije)
- Stalno zalaganje za paritet (Informativne kampanje)

Političke stranke

Nema demokratskog predstavničkog sistema bez političkih stranaka. Političke stranke kao organizaciona baza demokratskog društva su zato važan segment koji mora prepoznati važnost ženskog liderstva. Od velike je važnosti to što političke stranke rade po pitanju rodne ravnopravnosti i ženskog liderstva – da li imaju mere koje podstiču učešće žena poput unutar stranačke kvote, dovoljno nezavisne organizacije žena, prilagođenih političkih programa i izbornih kampanja koje su prilagođene interesovanjima žena i muškaraca, finansiranje i mentorsku podršku za političko usavršavanje žena, kao i učešće u međunarodnim političkim mrežama i organizacijama. Potrebno je obezbediti budžete za rad ženskih grupa unutar političkih stranaka.

Predlozi za programe:

- Obrazovni programi za žene u strankama (Model iniciativa 50% Seminari, konferencije, mentorski programi, ženske mreže)

Zajednički regionalni program „Dijalog za budućnost: Unapređenje dijaloga i društvene kohezije u i između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Republike Srbije“ provode UNDP, UNICEF i UNESCO, a finansira ga Fond UN-a za izgradnju mira (UN PBF)

- Budžeti za rad ženskih grupa unutar stranke (Zagovaračka kampanja da od sredstava koje stranke dobijaju treba Zakonom o finansiranju političkih stranaka izdvojiti procenat za rad ženskih i omladinskih stranačkih organizacija)
- Mentorski programi unutar stranaka (prenošenje iskustva i razvijanje liderskih potencijala žena)
- Usvajanje unutar stranačkih pravila kojima se zabranjuje nasilje i seksualno uznenimiravanje žena u strankama (Zagovaranje usvaja kodeksa o diskriminaciji, nenasilju i seksualnom uznenimiravanju)

Javno zagovaranje i komunikacija

Promocija i zagovaranje društvene kohezije je važan zadatak za izgradnju dobrog društva. Javno zagovaranje kao model uključivanja većeg broja ljudi u donošenje i promenu odluka je važan element svakog demokratskog društva. Potrebne su nam liderke koje će upravo na principima društvene kohezije graditi pravni okvir čije će rezultate osetiti svaki deo društva. Podsećamo da je kohezivno društvo ono društvo u kome se veruje donosiocima odluka i institucijama, i u kome postoji volja da se zajednički deluje u pravcu ostvarivanja zajedničkih ciljeva koji uključuju mir, stabilnost i održivi društveni razvoj. Na žalost ovo danas deluje kao ideal u zarobljenim državama kakve su naše zemlje na Zapadnom Balkanu.

Javno zagovaranje je proces koji za cilj ima neku društvenu promenu. Radi se o setu ciljanih aktivnosti kojima utičemo na donosioce odluka. Uz pomoć javnog zagovaranja/javnog zastupanja građani i građanke se bore za svoja prava stvarajući saveznike i saveznice. Sadržaj kampanja javnog zagovaranja je uvek borba za društveno ispravnu stvar i one podrazumevaju i različite strategije koje je potrebno osmisiliti i razvijati. Zato je i za ovu javnu politiku Javno zagovaranje od presudnog značaja jer za sve predložene mere potrebno je uložiti mnogo truda i posvećenosti da bi se do potrebnih odluka došlo.

S obzirom na to da se radi o politici u širem smislu važno je da znamo kako se u institucijama u kojima zagovaramo odluke donose. Svaka kampanja koja kao svoj konačni cilj, odnosno rezultat ima donošenje neke odluke, može smatrati kampanjom javnog zagovaranja. Efikasna komunikacija, i naravno, poznavanje tema je ono što uvek obeležava ovaj proces.

Komunikacija i promocija društvene kohezije kao osnove za različite politike su veoma važan segment svake kampanje Javnog zagovaranja. Naše buduće liderke moraju da se uvek usredsrede na komunikacijske ciljeve i izradu komunikacijske strategije kada započnu okupljanje ljudi. Proces izgradnje kohezivnog dobrog društva nije lak ali njegovi rezultati su nešto za šta se vredi boriti.

Zajednički regionalni program „Dijalog za budućnost: Unapređenje dijaloga i društvene kohezije u i između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Republike Srbije“ provode UNDP, UNICEF i UNESCO, a finansira ga Fond UN-a za izgradnju mira (UN PBF)

Beogradski fond za političku izuzetnost
Belgrade Fund for Political Excellence

Neke od tema za koje bi bilo važno javno zagovarati

- Lokalni obrazovni programi rada sa devojčicama i devojkama na temu ženskog liderstva, umrežavanja i rodne ravnopravnosti (Predvideti sredstva u budžetu za ovakve programe)
- Lokalni programi rada sa dečacima na temu rodne ravnopravnosti (predvideti sredstva u budžetu za ovakve programe. Izgradnja mreža muškarci protiv nasilja)
- Digitalno opismenjavanje žena, korišćenje IT tehnologija i razvoj Start up programa na svim nivoima (obrazovni medijski sadržaji, lobiranje međunarodnih organizacija za sredstva za obrazovne programe digitalnog opismenjavanja žena)
- Veća zastupljenost žena u medijima (Rad sa urednicima i vlasnicima medija, sredstva za istraživanja i analize, kreiranje nezavisnih programskih sadržaja na temu rodne ravnopravnosti)
- Promena načina izveštavanja medija o ženama žrtvama nasilja
- Novi Zakon o rodnoj ravnopravnosti (pritisak na institucije, rad tokom pripreme Zakona)
- Uvođenje servisa i mehanizma predviđenih Istanbulskom konvencijom (Pritisak na institucije, budžetska sredstva, osnaživanje institucija)
- Promena zakona o finansiranju političkih stranaka (Uvođenje procenta za rad ženskih organizacija unutar stranaka)

Zajednički regionalni program „Dijalog za budućnost: Unapređenje dijaloga i društvene kohezije u i između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Republike Srbije“ provode UNDP, UNICEF i UNESCO, a finansira ga Fond UN-a za izgradnju mira (UN PBF)

Beogradski fond za političku izuzetnost
Belgrade Fund for Political Excellence

AUTOR:

Miloš Đajić bloger i aktivista. Predsednik Upravnih odbora Akademije ženskog liderstva i Centra modernih veština. Profesor na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. Dugogodišnji predavač i trener na teme komunikacije, odnosa sa javnošću, ženskih prava, kampanja, javnog zagovaranja, liderstva, strateškog planiranja.

Autor nekoliko priručnika iz oblasti odnosa sa

javnošću, strategije komunikacije i onlajn kampanja. Dobitnik nagrade za lični doprinos u oblasti komunikacije Društva Srbije za odnose sa javnošću i nagrade za aktivizam u kampanji "Stvarnih 30%" Ženske Vlade. Pasjonirani ljubitelj prirode, skijanja i fotografije.

Zajednički regionalni program „Dijalog za budućnost: Unapređenje dijaloga i društvene kohezije u i između Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Republike Srbije“ provode UNDP, UNICEF i UNESCO, a finansira ga Fond UN-a za izgradnju mira (UN PBF)

